

Міністерство культури України
Харківська державна академія культури

СЛОБОЖАНСЬКИЙ СВІТ

Серія заснована в 2011 році

В. М. Осадча

ОБРЯДОВА ПІСЕННІСТЬ СЛОБОЖАНЩИНИ

Навчальний посібник

Видавець Савчук О. О.
Харків • 2011

УДК 398.8 (477.54 / . 62 + 477.52) (075.8)
ББК 82.3 (4 УКР) — 43 73-1 + 85.312 (4 УКР) 73-1
О-72

Серія «СЛОБОЖАНСЬКИЙ СВІТ». Випуск 2

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів
(лист №1/11-4440 від 02.06.2011 р.)*

Рецензенти:

- А. І. Іваницький,** доктор мистецтвознавства, професор, провідний співробітник Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України
- О. Г. Стахевич,** доктор мистецтвознавства, зав. кафедри вокального мистецтва Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка
- Н. А. Супрун,** доктор мистецтвознавства, професор кафедри музичного фольклору Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету

Осадча В. М.

О-72 Обрядова пісенність Слобожанщини : навч. посіб. / В. М. Осадча. — Х. : Видавець Савчук О. О., 2011. — 184 с., іл. — (Серія «Слобожанський світ». Випуск 2).
ISBN 978-966-2562-04-0

Навчальний посібник «Обрядова пісенність Слобожанщини» побудований згідно з вимогами кредитно-модульної системи. Він поглиблює знання курсу «Українська народна музична творчість», який читається для спеціалізації «народний спів» спеціальності «музичне мистецтво» у Харківській державній академії культури. Згідно з програмою курсу, теоретичний і методично-довідковий матеріал посібника охоплює 1–2 модулі загальним обсягом 32 аудиторних, разом — 108 годин: музичний фольклор Слобожанщини як культура усної традиції та його окремі видові системи; обрядова пісенність Слобожанщини. У посібнику висвітлено характеристику самобутності Слобожанщини як етнокультурного регіону, виявлено риси музичної культури усної традиції краю і динаміки побутування обрядового фольклору, його жанрового розподілу, образно-стильових та структурних особливостей.

Розрахований на студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтва, музикантів-фахівців, фольклористів, прихильників вивчення та відтворення регіональної пісенної культури усної традиції.

УДК 398.8 (477.54 / . 62 + 477.52) (075.8)
ББК 82.3 (4 УКР) — 43 73-1 + 85.312 (4 УКР) 73-1

ISBN 978-966-2562-03-3 (серія)
ISBN 978-966-2562-04-0

© Осадча В. М., 2011
© Видавець Савчук О. О., 2011
© ХДАК, 2011

ЗМІСТ

Вступ	5
-------------	---

Усна традиційна культура Слобожанщини

МОДУЛЬ I

Музичний фольклор Слобожанщини як культура усної традиції та його окремі видові системи	7
---	---

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Особливості формування та жанрового складу слобожанської народнопісенної культури усної традиції	7
--	---

Тема 1

Жанрова класифікація і домінуючі тематичні групи слобожанської пісенності. Поняття «фольклорний осередок» та його функція в традиції	7
--	---

Висновки	15
-----------------------	----

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

Окремі видові системи слобожанського фольклору	16
--	----

Тема 2.1

Жанрові різновиди й побутування дитячого фольклору	16
--	----

Тема 2.2

Колискові, забавлянки, небилиці, пісні до казок. Музичні характеристики дитячого фольклору	20
--	----

Висновки	25
-----------------------	----

Тема 2.3

Характеристика народних інструментів слобожанського села. Сольні та ансамблеві форми побутового музикування	26
---	----

Тема 2.4

Обрядові танки та зразки танцювального побуту слобожан	31
--	----

Семінар №1. Жанрова структура слобожанської пісенності та її окремі видові системи	33
---	----

<i>Підсумкові практичні завдання до модуля I</i>	35
--	----

<i>Тестові завдання до модуля I</i>	35
---	----

<i>Контрольні запитання до модуля I</i>	37
---	----

МОДУЛЬ II

Обрядова пісенність Слобожанщини	39
--	----

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

Календарно-обрядовий фольклор	39
-------------------------------------	----

Тема 3.1

Зимовий календарно-обрядовий цикл. Від Введення до Масляної	39
---	----

Тема 3.2

Різновиди зимових обрядових пісень та їх музичний склад	50
---	----

Тема 3.3	
Різдвяні віршування. Коза, Маланка як зразки народного театру та їх музичний склад	81
Тема 3.4	
Весняно-літній календарно-обрядовий цикл. Від Масляної до Петра і Павла	87
Тема 3.5	
Жанрові різновиди весняно-літнього фольклору. Музичний склад веснянок, петрівок, купальських пісень. «Троїцькі» та русальні пісні на Сумщині	96
Тема 3.6	
Пісні та обряди літньо-осіннього землеробського періоду	109
Висновки	112
Семінар №2. Жанрові та стильові особливості пісенного наповнення слобожанського землеробського року	115
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4	
Родинно-обрядові пісні	116
<u>Весільний обряд історичної Харківщини та його музично- драматична складова. Наспів-формули слобожанського весілля</u>	
Тема 4.1	
Весільний обряд історичної Харківщини та його музично-драматична складова	116
Тема 4.2	
Наспів-формули слобожанського весілля	120
<u>Обряди та пісні на хрестинах, пострижинах</u>	
Тема 4.3	
Музичний супровід родин, хрестин, пострижин. Похвальна обрядовість та туги, голосіння	142
Семінар №3. Особливості музичної стилістики весільних пісень як прояви слобожанського музичного діалекту	149
Підсумкові тестові завдання до модуля II	150
Контрольні питання до модуля II	154
Висновки	155
Підсумкові тестові завдання з курсу	157
Бібліографічний список	163
Словник термінів та понять	172
Іменний покажчик	175
Предметний покажчик	178
Анотації	181

ВСТУП

Сучасна етномузикологія пропонує вивчення пісенної культури усної традиції з урахуванням особливостей регіональних етнокультурних традицій, їх генезису й сучасного стану, самотності регіональних пісенних стилів. Серед загальновідомих пісенних стилів найбільш територіально поширеними і багатоваріативними можна вважати пісенні стилі сходу та півдня України, які зручно розглядати у системному зв'язку із іншими особливостями музичної культури усної традиції. Особливі умови, які склалися у період формування пісенного стилю північного сходу України, сприяли виникненню та розвитку слобожанської народнопісенної традиції.

Навчальний посібник «Обрядова пісенність Слобожанщини» побудований згідно з вимогами кредитно-модульної системи. Він поглиблює знання курсу «Українська народна музична творчість», який читається для спеціалізації «народний спів» спеціальності «музичне мистецтво» у Харківській державній академії культури. Згідно з програмою курсу, теоретичний і методично-довідковий матеріал посібника охоплює 1-2 модулі загальним обсягом 32 аудиторні години та 76 годин самостійної роботи, разом — 108 годин. Обрядова пісенність східноукраїнської традиції розглядається в контексті культурної спадщини усної традиції Слобожанщини, виявлено самотність побутування окремих видових систем, зокрема дитячого фольклору, побутового музикування та таночного обрядового фольклору, співвідношення архаїчних форм та нових типів наспівів, притаманних обрядовій пісенності Слобожанщини.

Навчальний посібник «Обрядова пісенність Слобожанщини» розроблений до курсу «Українська народна музична творчість». Це фахова навчальна дисципліна, яка в комплексі дисциплін спеціалізації (вища школа України і Болонський процес) забезпечує формування національно свідомого фахівця шляхом вивчення основ української музичної мови та містить матеріал для творчого розвитку молодих виконавців. Курс передбачає вивчення жанрової сис-